

3. GRANICE WIELKOPOLSKI WEDŁUG ANDRZEJA BRENCZA

Według Encyklopedii PWN podstawą do wyznaczenia regionu etnograficznego jest występowanie wśród mieszkańców określonego terenu zespołu cech odróżniających ich od mieszkańców terenów sąsiednich, na przykład odmiennej gwary, ubioru, budownictwa, specyficznych form zdobniczych. Granice mogą też wyznaczać dominujące zajęcia ludności i świadomość tradycji pochodzenia.

Tematykę granic regionu Wielkopolski Andrzej Brencz poruszył w swojej książce *Wielkopolska jako region etnograficzny*. Wykorzystał w niej między innymi wyniki badań zamieszczonych w *Atlasie języka i kultury ludowej Wielkopolski* (AJKLW). Analizując efekty prac poprzedników, podobnie jak oni, definiował Wielkopolskę jako region etnograficzny nawiązujący do Wielkopolski historycznej, choć w części wschodniej wykraczający poza jej granice. Podkreślał trudność w przedstawianiu granic regionu w postaci linearnej, co motywował tworzeniem przez nie stref wyznaczanych przez zasięgi zjawisk kulturowych. Zachodnia granica wielkopolskiego regionu etnograficznego według Brencza pokrywa się z dawnym etnicznym i etnograficznym pograniczem polsko-niemieckim (charakterystyczne dla niego były zjawiska kulturowe zachowane przez polską ludność autochtoniczną w okresie międzywojennym i czytelne na mapach AJKLW).

Południowa granica regionu odpowiada zasadniczo historycznej granicy śląsko-wielkopolskiej i dawnym podziałom administracyjnym. W części południowo-wschodniej można zaobserwować pas pograniczny, który obejmuje tereny nawiązujące kulturowo poprzez Kaliskie w kierunku Sieradzkiego i do obszarów śląskich (zwłaszcza Śląska Opolskiego) przez okolice Kępna i Ostrowa Wielkopolskiego.

Granica północna wielkopolskiego regionu etnograficznego według Brencza obejmuje najszerszy pas. Strefę pośrednią pomiędzy Wielkopolską a Pomorzem stanowią Krajna i Pałuki, Noteć oraz Bory Tucholskie. Trudno też wyznaczyć wyraźną granicę między regionami wielkopolskim i kujawskim, na co największy wpływ miała niemiecka kolonizacja tych terenów w XIX i XX wieku. Przyczyniła się ona do licznych zapożyczeń z języka niemieckiego (zwłaszcza w przypadku nazw narzędzi rolniczych), czy przyjęcia przez ludność polską niektórych zwyczajów (np. *pulteramu*).

Brencz zwracał też uwagę, że najtrudniej wyznaczyć wschodnią granicę regionu, co ma związek z historią i zaborami, które w sposób sztuczny przerwały ciągłość kulturową

na tym obszarze. Granica ta pokrywa się zasadniczo z granicą polityczną rosyjsko-pruską z roku 1815, czyli biegnącą od Aleksandrowa Kujawskiego przez Gopło, Słupcę, ujście Prosny i wzdłuż tej rzeki do Kalisza i Wieruszowa. Była to też pewnego rodzaju granica cywilizacyjna, którą jednak przekraczały innowacje kulturowe. Dlatego wschodnie granice regionu sięgały poza granice polityczne i mogły dochodzić linii Łask – Sieradz – Wieluń.

Zaznaczona na mapie granica (kolor brązowy) odpowiada tzw. strefie średniej koncentracji zjawisk kojarzonych z Wielkopolską, obszary pograniczne (kolor przerezedzony niebieski) są terenem o zróżnicowanych wpływach regionalnych. Całość oparto na mapie nr 43 ze strony 196 wspomnianej książki Andrzeja Brenca z 1996 roku.

Autorka: Małgorzata Sawicka

BIBLIOGRAFIA:

Brencz A.

1996 *Wielkopolska jako region etnograficzny*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

2006 *Wielkopolski rok obrzędowy. Tradycja i zmiana*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.